

Möte i dansen

Presentation

EFVA LILJA DANSPRODUKTION

Kring Efva Liljas arbete i början av 80-talet samlades en grupp konstnärer bestående av dansare, tonsättare, musiker, bildkonstnärer. 1985 bildades gruppen EFVA LILJA DANSPRODUKTION. I dag består gruppen av konstnärer, som samarbetar kring utforskandet av danskonstens språklighet, dess funktion och livsbetingelser i vårt kulturarv. Cirka tjugofem personer är knutna till verksamheten. Av dessa är tre personer tillsvidareanställda. Fem personer arbetar tio månader av året. Övriga engageras på projektkontrakt. Koreograf och konstnärlig ledare är Efva Lilja.

EFVA LILJA DANSPRODUKTION är ett repertoarkompani med verk från 1985 till 1994 på repertoaren. Spelåret 93/94 hade gruppen 12 verk aktuella. Det är verk för stora internationella scener såsom Centre Georges Pompidou i Paris och för små samlingslokaler som t ex i Malgovik i Lappland. Gruppen har sin bas i egna arbetslokaler i Bromma och har en omfattande turnéverksamhet på programmet. De senaste spelåren har man givit ett hundratal föreställningar per år. 1992/93 gjordes hela 64% av föreställningarna utanför Stockholms län.

Grundläggande för gruppens verksamhet är att utforska och utveckla dansen som konstform. Den konstnärliga processen pågår kontinuerligt och utforskar dansen som språklig form. Gruppen har som mål ”att ge dansen en aktiv funktion i vår kultur” och arbetar för att danskonsten ska nå ut i landet och för att svensk danskonst ska nå även utanför landets gränser. Gruppen bedriver ett aktivt publikarbete och har ett handlingsprogram riktat till nya målgrupper. Interna seminarier fördjupar gruppens kompetens och utvecklar i det praktiska arbetet en konstnärlig särart, redovisad i större scenproduktioner som också fått en stor

internationell uppmärksamhet.

EFVA LILJA DANSPRODUKTION vill verka för att förankra den nutida danskonsten i människans vardag och arbetar därför också uppsökande med föreställningar på gator och torg, arbetsplatser, skolor, vårdinrättningar, idrottsplatser, konsthallar, bibliotek och andra platser. Gruppen har också fått stor uppmärksamhet för sitt arbete på landets högstadier och för sina seminarier.

DANS I EN VECKA är gruppens mest uppmärksammade arbetskoncept, som etablerades 1988 och som sedan dess givit gruppen stora framgångar. Det har också inspirerat andra danskonstnärer till ett nytänkande kring föreställningsformen.

Efva Lilja, koreograf och dansare och Urban Skoglund, dansare ger här varsin bild av dansområdet. En kvinna och en man med varsitt temperament:

ATT RESA GENOM KAOS

Av Efva Lilja

Om arbetet:

En yttre ordning fjärmar inre kaos. Huden blåser av - så är du där: i rörelse. Öppna ögonen och se hård blåst hudflänga andra blundande. Se allt det förnimbara, rörelsen, ordet, lukten... Allt blandas i en skål och slungas ut i glömska eller utforskande. I sömnen projiceras dessa subjektiva bilder mot ögonglobens baksida och jag vaknar med en svidande trötthet i ögonen (hann inte riktigt med sömnen). Sluter så ögonen igen till en stunds vila innan kroppen börjar arbeta. Där någonstans börjar sökandet, det dagliga arbetet med dansen. Det dagliga arbetet utgörs av forskandet, sökandet efter det mest angelägna, det där som ger dansen dess giltighet.

Människan är irrationell. Det rationella samhället är en konstruktion för att söka bringa ordning, kanske av nödvändighet. Som konstnär arbetar jag utifrån helt irrationella sammanhang, intuitiva förlopp, aningar... och söker sedan en form, en ordning för dessa fragment. Den yttre ordningen blir det sammanhang som ger betydelsen - koreografisk form. Det sammanhang som fjärmar kaos och stundtals gör även vansinnet användbart. Det är av

nödvändighet tecken formas.

Många söker trygghet. Den trygghet som bottnar i igenkännandet. Men - hur eftersträvansvärd är tryggheten (den kodade verkligheten) och vad kan man uppnå med oron? Oro driver. Tyst skrattar vi och brottas med minnet av en smekning. Längtar hem... Längtan är ett tillstånd som kan frammana nya sanningar. Föränderliga sanningar skrivs av längtan. Längtan efter en historia, en tillhörighet - eller ensamheten. Den åtråvärda ensamheten. Längtan efter tillflykt - hoppet. Det är kanske det mest åtråvärda: HOPPET. Med plåga sliter vi efter våra rötter, törstiga, hungriga. Gräver med skitiga händer, utan att lyfta blicken från marken. Oklokt? Avtryck, spår - är vad jag finner. De bor där i rörelse, i dans.

Vad är då minnet värt? Att minnas. Att inte veta. Tankens tystnad kräver kroppens uppmärksamhet. Vi drömmer. Drömmen kan ge glimtar av frihet (evighet). I drömmen rymms motsägelsen som en tillgång. Allt blir möjligt, också att röra vid varann. Det brännande... Jag undrar ibland vad kärlekstörsten betyder för skapandet? Hungern, längtan efter en beröring. Att bli sedd. Jag vet att jag först måste se mig själv för att också kunna bli sedd av andra. Längtan efter en stunds vila - paus - Ett bo för dansen som skuggor av våra aningar och instinktiva handlingar.

Det intuitiva - de instinktiva handlingarna - bottnar i det undermedvetna. Mänskligt medvetande rymmer många rum. Aningar mer åtråvärda (användbara?) än visshet. Inom mig rymms tomrum, tysta rum och högt ljudande rumsligheter. Tomrum är det intet (vacuum) ingen tar i anspråk. Inte det övergivna - för det har någon lämnat. Tomrum är det överblivna, det ingen - varken lust eller olust - funnit. Inte ens tystnaden har hittat dit. Ingenting. Inom oss rymms alltid tomrum. Ensamheten bor i det tysta rummet. Ett rum jag avlyssnar med tacksamhet. Där bor så mycket kraft. Att dansa. I tystnaden finns det orden annars döljer. Rörelsen är en del av tystnaden. Med dansen vill jag ge de öde rummen liv. Dansen rymmer möjligheten att se, att minnas, att bli påmind. Kanske är det just det som är konstens uppgift...

Att få bli påmind, att återigen lyssna. Jag läser rörelsen - inte som ord utan som signaler, tysta mumlanden eller vrål.

Kroppen är min röst, mina ögon, den lyssnande intensiteten i rörelsen. Någonstans i kroppen har tanken en plats, men aningen - intuitionen - förnimmelsen finns överallt. Huden bränner eller kyler... Magen är mjuk, könet varmt. Fotsulan ser mer än ögat och handen lyssnar. Men ändå - min röst har jag aldrig blivit bekant med. Det är ensamheten som får mig att dansa - längtan, sorgen, vreden men mycket sällan glädjen. Den är så platt (sig själv nog). Dansen banar väg genom tomrum och plötsligt är rörelsen där. Den som leder vidare - bildar nya sammanhang - skapar nya klanger att avlyssna... och så är resan påbörjad igen! Vart ska jag nu ta vägen? Vem ska jag möta? Det är utmanande, lockande, hotfullt och fullkomligt oförutsägbart. Det finns något härligt vilt i att vara människa!

Vilse går jag ofta. Är inte rädd för det. Förvirringen har också en plats. Så växer en aning och riktningen blir allt tydligare. Annat bleknar bort. Vad betyder rummet? Jag vill återskapa platsen (rummet) och synliggöra det undermedvetna som närvarande. En handling som rymmer så mycket innerlighet. Vi färdas genom tillvaron med vår egen bild av den s.k. verkligheten. Verkligheten som subjektiv skapelse utifrån vars och ens förmåga. I denna bygger vi bo. Att då lämna en plats för en annan kräver mod. Resan blir ett sökande efter sammanhang och platser för återvändande. Rum för det som svårligen låter sig fångas. Du finner tomrum. Du går ifrån dem. Du söker livsrum och finner rum för drömmens vargar! Här bor dansen.

Resan är min och påbörjas alltid ensam. Först senare blir dansarna mina följeslagare, medresenärer, uttolkare av tecken. Min nödvändighet måste nå fram till deras - och vidare! Där någonstans finns musiken att avlyssna, slå följe med eller slåss emot. Där finns det yttre rummet: färger, ljuset, rymden - för oss att ta plats i. Koden växer fram, tecken formas, rytmen väver allting samman. DANS. Så måste ömtåligheten i språket vårdas. Det sköra...

Klarsyn bottnar i aningar om andra ömtåligheter. Det mest avlägsna, det mest fördolda kan lockas till närhet i dans. Avstånd är ovidkommande. Mänskligt medvetande rymmer hela resan mellan här och nu.

Människan är stark så länge hon äger en röst. En röst ägnad att uttala vad som bor inom: det fula, det vackra, det brutala, det aggressiva eller sensuella, sexuella. En röst som talat lyssnar också... Dansen rymmer språket och upplevs, uppfattas av alla som fortfarande förmår att lyssna. Ett sätt att andas. Det finns ett motstånd mot en sådan estetik men utan motstånd föds ingenting. Ingen dans. Motståndet ryms inom och ... utom. Att söka, att lyssna, att finna rörelsens egen tid och rytm. Att aktivera mellanrum och ge de öde rummen liv. Du som jag söker meddela mig med finns alltid närvarande (men... vem är du?).

Sen står jag där med min ensamhet (som en som missat tåget) och ser allt detta andra fortsätta resan. Föreställningen har fått sin form. Jag blir kvar och börjar genast söka ett nytt sammanhang. En ny tidsbestämning. Öppenheten är kompromisslös. Vad annat kan ge dansen en giltighet? Den som beger sig till ett möte med dansen ska alltid ha rum för förväntan.

MÖTET

Av Efva Lilja

Att arbeta:

Vi slåss - det känns så. Vi slåss ständigt för vår rätt att existera, aldrig någonsin är arbetet en självklarhet. Vi slåss för danskonstens plats i vårt kulturarv och vi slåss för människors rätt att få ta del av denna.

Vi får stryk - då och då. Vi får stryk av okunniga människors ovilja. Fördomar kring vårt arbete ”knockar”. Vi tröstas och får ny kraft av det gensvar vårt arbete väcker, av den hunger och lust till mera som lyser ur ögonen hos dem vi möter. Denna förväntan ställer stora krav och vi arbetar hårt på att möta den. Men innerst inne är det rörelsen... att få vara i den. Den oerhörda kraften som finns i ögonblicket, att göra nuet närvarande också i relationer människor emellan. Dansen gör detta möjligt.

För vem dansar dansaren?

Danskonsten är förankrad i ett NU med ursprung i det förflutna. Vårt kulturarv rymmer en lång och spännande historia som format en svensk danstradition bestående av många olika stilar och förhållningssätt. Den nutida danskonsten¹ är en. Där finns jag.

Som dansare har jag dansat för pensionärer och barn i Fredhällsparken, för ambassadörer och diplomater i London, för off-off Broadway-publiken i New York, för blivande fordonsmekaniker i Vilhelmina, för knuttarna på Sveavägen i Stockholm, museibesökare i Malmö, för barnen på Farsta torg, för konststuderande i Örebro, för skinheads i Köpenhamn, för Operans publik, för invandrare på Kulturhuset, för festivalpubliken i Paris, för pundare på Plattan, för simkunniga i badhus och för läskunniga på bibliotek, osv... Danspubliken är det mest heterogena jag vet, men den framställs ofta som en homogen massa.

Om jag (du) går ut på gatan och frågar folk om dans, formuleras lätt spännande samtal om folkdans, sällskapsdans, disco, kanske balett. Om jag frågar om han/hon brukar gå på dansföreställning, blir svaret ofta negativt - ”Nej sånt där begriper jag mig inte på.”. Om jag frågar vad han/hon har sett bli svaret lika ofta - ”Inget alls.” Hur präglas då denna tvärsäkra attityd om att danskonst är obegriplig? Jag har funderat mycket på det eftersom vi när vi väl

¹ Nutida dans är ett begrepp som avser den del av danskonsten som arbetar med ett nyskapande formspråk, utanför vedertagna traditioner och stilar. Det stora flertalet av de utominstitutionellt verksamma koreograferna arbetar med nutida dans.

kommer till ett möte med publiken oftast får motsatt reaktion.

Mycket beror på otillgängligheten. Folk kan inte välja dansföreställningen om den inte finns tillgänglig för valet. Alla ser på TV och matas med ett dominerande utbud av den mest traditionella dramaturgin, som fostrar likformighet och rädsla för det avvikande. Riksteaterns och regionteatrarnas många gånger fega utbud som dominerar landets scener i en förfelad ambition att ”ge folk vad folk vill ha”. Kanske är det det som är den farligaste hämskon. Om vi ska ge folk vad folk förväntas begripa, vad som kan bekräfta fördomar och schabloner, så begår vi det brutalaste brott. Vi omyndigförklarar och nedvärderar människans förmåga. Utgångspunkten måste vara en annan. Vi ska ge publiken det bästa vi har. Vi ska ge dem full insikt i det pågående genom det forskningsarbete alla seriösa konstnärer bedriver. Vi ska ge dem del av det nyskapande och det banbrytande, såväl som av traditionen. Då först kan konsten bli en del av nödvändigheten. Publiken är intelligent!

En annan orsak till fördomarna kring danskonsten är balettraditionens förfrämligande, men också dansarens, den nutida dansarens och koreografens anonyma tillvaro. Vem vet vad en koreograf arbetar med? Vem vet hur en dansares vardag ser ut? Staten kostar på oss en oerhört kvalificerad och dyrbar utbildning, men vår arbetsmarknad får vi skapa själva.

Varför?

Dansaren fostras till tystnad i en konservativ tradition där politisk medvetenhet är obefintlig och kultursynen saknar analys. Dansaren sliter hårt i många år, i hård konkurrens, för att tillägna sig kunskap om teknik, stil och på vägen också om sig själv. Det är koreografens ansvar att arbeta för motivationen, att nå fram till nödvändigheten i det dansaren har att uttala. Först då blir mötet med publiken giltigt. Genren spelar ingen roll (nutida dans, balett eller annat). Det är avsikten som räknas.

Som koreograf kan jag ge formen/innehållet, men betydelsen - det talande är dansarens röst. Dansaren är dansen. Därför är dansarens kapacitet, personlighet och vilja förutsättningen för att någonting ska uppstå.

Den skapande konstnären måste våga vidröra det onämnbare, balansera vid avgrunden, förskjuta väggar och barriärer. Den ibland sköra tråd som skiljer denne från vansinnet, är tillgången till språket. Förmågan att kanalisera och formulera desperationen - glädjen - sorgen - monotonin eller vad det nu är... Jag tror att det är när dansen vidrör dessa ömtåligheter när vi fram till en angelägenhetsgrad, där vi kan försvara handlingen. Det allmänmänskliga.

Hur?

Dansen är exklusiv enbart i betydelsen av att den är geografiskt otillgänglig, endast tillgänglig för ett fåtal, för en liten del av folket. Dansen som konstform, som upplevelse har ingenting med exklusivitet att göra. Det finns en konstnärligt stark danstradition i det här landet som utgör grogrund för många bra dansares och koreografers arbete, även influerad av andra kulturers dans. All dans är inte angelägen. Dans kan också vara bekräftande av våra värsta fördomar, konserverande och precis så förfrämligande som många påstår den vara. Men detta är ingen anledning att fördöma konstarten som sådan. Det finns mycket dålig teater, men ingen dömer ut hela konstarten för det.

Den nutida dansen är långt borta från den estetiserande underhållningsformen, där publiken tryggt kan luta sig tillbaka för att låta en stund av livet passera. Dansen ställer krav på publikens medverkan som aktiva lyssnare.

Publikens önskan att "förstå" är ofta liktydigt med önskan att översätta en upplevelse i verbal, litterär handling. Detta är ofta helt ointressant i förhållande till dansen (likafullt är det

fantastiskt att få ta emot tolkningar av djupt berörda människor). Känslan av delaktighet är desto viktigare - upplevelse, reaktioner, intryck att leva med. Publiken är en viktig del av föreställningen och ger den en mening i subjektiv upplevelse. Dansen handlar om vårt språk. Ömtåligheten i detta måste vårdas. Dansen bejakar det djupast mänskliga och handlar om rätten till vår särart som kännande människor. Det handlar om vår totala förmåga till kommunikation, långt bortom ordet. I denna betydelse är dansen en politisk handling.

Som publik ger jag betydelsen genom egna erfarenheter och aningar. Dansen väcker vad som **är**, vad som för länge sedan tystnat eller kanske vilar. Upplevelse att leva med. Det är mina erfarenheter som gör att jag också kan se andras.

Att se...

För flera år sedan besökte jag en utställningslokal, där en konstnär visade sina verk. En vägg bestod av små tegelröda kvadratiska ”plattor” i sträng symmetri, placerade i en lång rad. Som enskilda objekt intresserade dessa inte mig. Jag lämnade rummet för ett annat. När jag några timmar senare gick därifrån, ut i staden på väg till T-banan, blev jag helt överrumplad av alla tegelröda kvadrater som plötsligt uppenbarade sig. Alla balkonger! Husfasaderna utefter gatan var klädda med balkonger. Jag började se mig omkring. Utställningen hade aktiverat mitt seende på samma sätt som jag önskar att dansen ska aktivera lyssnandet till rörelsen och göra oss uppmärksamma på det fysiska tilltalet.

Vem är du?

Behovet av dans kommer ur hungern, sökandet efter identitet. Att få identifiera ”jaget”. Jag är mitt liv relaterat till allt som omger detta. Personlig identitet, kulturell-språklig identitet. En förutsättning för demokratin. Därför ska vi ge våra barn tillgång till det bästa vi har av danskonst, därför ska vi ge alla människor möjlighet att också välja dans. Det finns en hunger

efter dans. Jag vet - för jag utsätts för den. Den finns en väntan, en förväntan inför detta ”något” för vilket vi måste ta ansvar och möta publiken med respekt.

Den nutida danskonsten utvecklas utanför våra institutioner. Det är i det utsatta läget de enskilda konstnärerna slåss för sin rätt att forska i språkets utmarker. I teaterhistoriskt perspektiv kan vi se hur idéer såväl som konstnärer så småningom knyts till de institutioner som värnar om sin egen utveckling och fortlevnad. Fruktbara möten och spännande kollisioner som ständigt ger nya och överraskande resultat - men det är utanför institutionerna som marken bryts!

Och sedan?

Det finns i Sverige en stor kunskapspotential hos många begåvade dansare och koreografer. Dessa konstnärskap borde tas tillvara på ett mer konstruktivt sätt än vad som görs idag. Erfarenhet, kunnande och kompetens måste tas tillvara. Detta är inte enbart en arbetsmarknadsfråga utan också en konstnärlig fråga. Kontinuitet behövs för konstnärlig utveckling. Vi måste skapa värdiga arbetsförhållanden och utvecklingsmöjligheter.

Att enbart institutionalisera är ingen lösning. Institutionen är organisationsmässigt begränsad och kontrollerbar på ett helt annat sätt än den utominstitutionella verksamheten. Vad vi behöver är polariseringen! Som fri grupp arbetar vi i en flexibel arbetsform, där den konstnärliga processen är målet för samtliga inblandade. Processen förändras, utvecklas - ibland mycket snabbt - och den lilla enheten med den. Beslut fattas enkelt och demokratiskt i syfte att tillvarata allas fulla kapacitet med en så liten administration och byråkrati som möjligt. Det är i denna flexibilitet konstnärskapet utvecklas.

Det behövs en politisk vilja. Det behövs kunskap om danskonstens livsbetingelser. Vi behöver olika livsrum för vårt arbetes utveckling. Institutionerna skapar sitt. I den s k fria

sektorn försöker vi skapa vårt. Men vad händer om den politiska oviljan manifesteras i fortsatt okunskap?

Om den utominstitutionella verksamheten helt förpassas till projekt förlorar vi unik kunskap och kompetens hos dem som varit med och möjliggjort dansens utveckling under flera decennier. De unga begåvningar som nu accepterar projektarbeten och arbetslöshet blir också äldre. Konsten utvecklas i arbete. Någonstans måste beredas rum för de kontinuerliga processer som på sikt också ska berika och förnya institutionsensemblernas verksamhet. Utbilda politiker och byråkrater med kulturansvar! Använd oss! Använd vår kunskap om publikarbete och nytänkande kring arbeten med barn och ungdomar. Använd oss!

Förändra bidragssystemen till att också omfatta anslagsgivning för kontinuerlig verksamhet. Ge dem av oss, som har välmeriterad och dokumenterad verksamhet på årsbasis, fleråriga verksamhetsanslag. Se oss och låt oss synliggöra svensk danskonst också ute i världen! Höga krav ska ställas på oss, men vi måste också få ställa krav på ekonomisk överlevnad. På så sätt kan vi fortsätta mötas i det gränsland där dansen är stark.